
Project 'Karel Appel Was Hier', Teksten Martijn Sandberg 2006-2010, Karel Appel Huis

Karel Appel keert op een kunstzinnige manier terug in zijn geboortestad Amsterdam. Op 25 april 2010 is het Karel Appel Huis geopend in de Dapperbuurt. Het pand is een hommage aan de beroemde kunstenaar die is geboren in de Dapperstraat.

Het Karel Appel Huis aan de Dapperstraat 7 is door Woonstichting De Key beschikbaar gesteld als tijdelijke woning voor binnen- en buitenlandse kunstenaars, die werken aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten, Amsterdam. Het interieur is een ontwerp van Dus Architecten. Kunstenaar Martijn Sandberg ontwierp een bronzen appel als gevelteken voor het Karel Appel Huis.

Gevelteken 'Karel Appel Was Hier', een memo

Op de gevel van het Karel Appel Huis is een bericht - een 'memo' - achtergelaten: 'Karel Appel Was Hier'. De woorden zijn uit een appel weggehaald tot aan het klokhuis.

De goudkleurige bronzen halve appel is als tastbaar icoon op ooghoogte bevestigd aan de gevel van het pand. Het gevelteken is direct herkenbaar voor iedereen, jong en oud, uit binnen- en buitenland. In het ontwerp voor de markering van het Karel Appel Huis is direct ingespeeld op de vragen 'wie', 'wat', 'wanneer' en 'waar' met behulp van een sculptuur, gegoten in de vorm die de naam Karel Appel eigen is. Met verwijzing naar de titel van een bekende reeks werken van Karel Appel; de bronzen appel geeft antwoord aan 'Vragende Kinderen' - van alle leeftijden.

Gevelteken 'Karel Appel Was Hier', ontwerp en materialisatie

Als basis voor het volume van het gevelteken - de beelddrager - is een echte appel drie-dimensionaal ingescand. Voor het genereren van het digitale bestand is er gebruik gemaakt van een laserscanner die werkt volgens het triangulatie principe. Na het inscannen van de echte appel is de file omgezet in een polygoon model met een hoge resolutie. Deze file is vervolgens digitaal bewerkt op basis van het ontwerp voor de figuratie van het kunstwerk.

Hierna is dit digitale 3D-bestand gematerialiseerd in een drie-dimensionaal model in kunststof op de ware grootte van het kunstwerk. Dit moedermodel voor het gevelteken is via een opeenvolgende reeks van verschillende mallen uiteindelijk in brons gegoten en gedeeltelijk met een 'appelgroen'-achtige patina verder afgewerkt.

Gevelteken 'Karel Appel Was Hier', een beeldmerk

"Wat je hier ziet is het gevelteken. Omdat het gaat om Karel Appel, dacht ik meteen aan een appel als beelddrager. En uit die appel heb ik de tekst weggebeten: 'Karel Appel Was Hier'. Het is gegoten in brons en heeft een goudachtige appelkleur. Met appelgroen als patina."

Is het niet heel voor de hand liggend, een appel?

"Misschien is het inderdaad heel erg voor de hand liggend. Maar daarom juist denk ik dat je het moet gebruiken, want er is natuurlijk maar één Karel Appel. Het is bijna een soort 'beeldmerk', een beeldmerk van Karel Appel. De bekende Nederlandse kunstenaar is natuurlijk ook een 'appel' geworden. Een appel als 'zinnebeeld' voor Karel Appel."

Is het niet een beetje klein om aan te geven dat het straks een belangrijke plek gaat worden?

"Zoals ik ook net al zei: er is maar één iemand die 'Karel Appel' heet. Dus eigenlijk moet je ook qua vorm, qua volume, qua verhouding, natuurlijk wel een beetje in de buurt blijven van een appel. Ik bedoel als je het opblaast, dan wordt het een meloen. Het gaat hier niet om 'Joep Meloen', maar 'Karel Appel'. Dus daarom dient het nog steeds bij die appel eigenlijk in de buurt te blijven. Het is geen gevelreclame, letterlijk. Karel Appel is uit zichzelf al zo algemeen opgenomen in onze cultuur, dat is al een soort gevelreclame op zich geworden. Niet alleen dit beeld, dit gevelteken is een beeldmerk, maar Karel Appel is natuurlijk zelf ook een beeldmerk. Zoals Karel Appel ook staat voor 'de schilder', de 'wilde, woeste schilder'. In zijn muziek wat hij heeft gemaakt, 'Musique Barbare', zegt hij: 'I do not paint, I hit! I do not paint, I hit!' (Fragmenten uit interview 'Onbekende Bekenden' H. Ruijvekamp/ AT5, 2008)

Gevelteken 'Karel Appel Was Hier' en de Dappermarkt

De vorm van het gevelteken is te zien als een metafoor voor het Karel Appel Huis. Het gevelteken is letterlijk een klokhuis. Er is tevens een relatie tussen de vorm van het gevelteken en de nabije markt-omgeving. Het Karel Appel Huis biedt uitzicht op de markt. Karel Appel veroverde met zijn werk een definitieve plek op de kunstmarkt. Appels zijn verkrijgbaar op de markt.

De Dappermarkt is te vergelijken met de kunstmarkt, waar allerlei producten - appels en peren - op 'versheid' en qua prijs met elkaar worden vergeleken. De koopwaar wordt in marktkraampjes - verwant aan galeries en kunstbeurzen - uitgesteld, tentoongesteld en aangeboden. Door de galeriehouders en curatoren worden de producten aangeprezen.

De appelvorm van het gevelteken geeft de Dappermarkt als het ware een extra betekenis-laag. Het gevelteken verwijst naar de markt, die in verband kan worden gebracht met het werk en de verdere artistieke levensloop van Karel Appel.

'Een Appel graag!'

Een Appel of een appel? Op de Dappermarkt hoor je: 'Een appel graag!' Dat zegt men ook op de kunstmarkt, als er een echte Appel wordt aangekocht: 'Een Appel graag!'

'Snoep verstandig, eet een appel!'

Het 'wegbijten' van de figuratie 'Karel Appel Was Hier' uit de appel bracht de reclame-campagne uit m'n vroege jeugd weer in mijn herinnering: 'Snoep verstandig, eet een appel!'

Karel Appel en het stijlkenmerk van de vrije expressie

Het werk van Karel Appel is symbolisch voor de naoorlogse 'expressionistische kunst'. Als men het werk van Karel Appel ziet, werd en wordt er vaak gezegd: "Dat kan mijn kind ook." De vraag is natuurlijk, die je je als volwassene dient te stellen: 'Als mijn kind het kan, kan ik het dan ook?' of 'Als een kind het kan, kan ik het dan ook?'

De gelijkenis tussen de stijl van het schilderij van Karel Appel en het handschrift van het kind was doelbewust de intentie van de kunstenaar en de Cobra-beweging; terug naar de vrije expressie, de spontane en oorspronkelijke kindertekening. Het direct verwijzen naar het karakteristieke 'kinderlijke' handschrift was een bewuste artistieke keuze bij de vormgeving van het kunstwerk. Terug naar de spontaniteit en beleveniswereld van het kind - de wereldoorlog had immers nog eens duidelijk gemaakt dat de volwassen mens zijn onschuld voorgoed heeft verloren. Daarop was het concept voor de stijl van het Cobra-kunstwerk gebaseerd.

Gevelteken 'Karel Appel Was Hier' en het idioom van het kind

Het gevelteken is in feite verwant aan het 'idioom', de beelden en de beeldtaal, kenmerkend voor het handschrift en de beleveniswereld van kinderen. Het ontwerp van het gevelteken appelleert aan het idioom van het kind, zoals ook het werk van Karel Appel en andere kunstenaars uit de naoorlogse internationale Cobra-beweging doelbewust refereert aan de beeldtaal van kinderen.

Er is een kinderprogramma dat 'Het Klokhuis' heet. Het ontwerp van het gevelteken - het klokhuis, de aangevreten appel - deed mij zelf op een of andere manier denken aan het beeld van de vliegende pompoen waarin kinderen zitten. Dat herinner ik me in mijn jeugd te hebben gezien op televisie. Als ik me niet vergis was het tijdens een aflevering van 'Kunt u mij de weg naar Hamelen vertellen, mijnheer?', een Nederlandse jeugdserie uit de jaren zeventig.

Gevelteken 'Karel Appel Was Hier' en de homo ludens

Hoewel ik het werk van de beroemde kunstenaar wellicht al eerder moet hebben gezien, was mijn eerste bewuste kennismaking op jeugdige leeftijd met het werk van Karel Appel en andere Cobra-kunstenaars tijdens 'Westkunst', een tentoonstelling in 1981 in Keulen. De tentoonstelling bood een overzicht van hedendaagse kunst uit het Westen vanaf 1939. Hier waren onder andere enkele beschilderde hout-assemlages 'Vragende Kinderen' van Karel Appel tentoongesteld en schilderijen van Constant uit de serie 'Verschroeiende Aarde'. Van Appel en Constant zijn met name die werken me altijd bijgebleven.

De laatste grote tentoonstelling, die ik zag van Karel Appel was in het jaar daarna -1982- in het Museum Boymans-van Beuningen, Rotterdam. De wandschildering en de Appel-bar in het Stedelijk Museum Amsterdam werden voor mij - net als voor alle andere frequente bezoekers van het museum - vertrouwde beelden.

Lang geleden zag ik de documentaire 'De Werkelijkheid van Karel Appel' van Jan Vrijman. We zien een schildersbeest aan het werk. De film bevat geluidsfragmenten van het stuk 'Musique Barbare', dat Appel speciaal vervaardigde voor de soundtrack van de film. Karel Appel schreeuwt: "I do not paint, I hit! I do not paint, I hit!" Een vaak geciteerde uitspraak van Karel Appel is: "Ik rotzooi maar wat an", maar ondertussen wist hij natuurlijk beter.

Vele jaren later besepte ik dat ook de vrije expressie in het beeldende werk van de Cobra-kunstenaars doelbewust is vormgegeven en zorgvuldig is samengesteld. De 'spontane' beeldtaal is weloverwogen en geconstrueerd. Met het kunstwerk wordt verwezen naar het idioom, de stijlkenmerken van de kindertekening en de beleveniswereld van het kind. De vrije expressie in het werk van de Cobra-kunstenaars is als het ware letterlijk 'afgebeeld'. Het kunstwerk is in feite niet een product van de vrije expressie, maar is de verbeelding, de visualisatie van de vrije expressie. Dat vind ik een fascinerend aspect aan het werk van Karel Appel en de Cobra-kunstenaars. De vrije expressie is een stijl met kenmerken, een bewust vormgegeven stijlform.

Aan het verbeelden van de vrije expressie ligt een programma, een manifest ten grondslag. Het streven was de homo ludens, 'de spelende mens'. De vorm van het gevelteken 'Karel Appel Was Hier' is herkenbaar voor iedereen - jong en oud, uit binnen- en buitenland. Een klokhuis op de gevel van het Karel Appel Huis als ludiek kunstwerk voor spelende en vragende kinderen - van alle leeftijden.

www.msandberg.nl